

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/74-9>
УДК 334.758.4

Петруньок Д. С.

магістрантка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Тегіпко С. М.

аспірант,

Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Petrunok Daria

Master's Degree,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Tegipko Serhii

Postgraduate,

Private Joint Stock Company "Higher Educational Institution
"Interregional Academy of Personnel Management"

ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРОХОЛДИНГІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

AGRICULTURAL HOLDINGS FUNCTIONING UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

У статті ідентифіковано чинники впливу військового стану на функціонування вітчизняних агрохолдингів та розроблено пропозиції щодо адаптації їх діяльності до нових умов бізнес-середовища. Охарактеризовано наслідки негативного впливу російської збройної агресії проти України на функціонування сільськогосподарського сектору України. Досліджено особливості функціонування агрохолдингів в умовах воєнного стану. Проаналізовано вплив воєнних дій на діяльність агрохолдингів, визначено основні проблеми, з якими вони стикаються. Розглянуто практику адаптації діяльності агрохолдингів до змінних умов бізнес-середовища під час воєнного конфлікту, зокрема вихід на нові ринки, диверсифікація виробництва, впровадження нових технологій, альтернативні шляхи транспортування та постачання, встановлення партнерських відносин з міжнародними компаніями. Наведено приклади успішної адаптації діяльності агрохолдингів до змінних умов під час воєнного конфлікту. Акцентовано увагу на необхідності взаємодії та співпраці агрохолдингів з владою для забезпечення стабільності функціонування сільськогосподарського сектору. Запропоновано напрями адаптації діяльності агрохолдингів до бізнес-середовища, особливість якого породжена військовими діями.

Ключові слова: агрохолдинг, воєнний стан, продовольча безпека, післявоєнна відбудова економіки, аграрний сектор економіки, сільське господарство.

The article identifies the factors influencing the functioning of domestic agricultural holdings under a state of war and proposes suggestions for adapting their activities to the new business environment. The consequences of the negative impact of Russian armed aggression against Ukraine on the functioning of the agricultural sector of Ukraine are characterized. The peculiarities of agricultural holdings operations in conditions of a state of war are investigated, including the following factors: ensuring the safety of workers, equipment, and territories; changes in supply chains; changes in consumer demand; risks of equipment and infrastructure damage due to military actions. The impact of military actions on the activities of agricultural holdings is analyzed, and the main problems they face are identified. The practice of adapting agricultural holdings activities to changing business environments during a military conflict is considered, including entering new markets, diversifying production, implementing new technologies, exploring alternative transportation and supply methods, and establishing partnerships with international companies. Successful examples of agricultural holdings adaptation to changing conditions during a military conflict include the implementation of modern production technologies such as process automation, the use of drones for field monitoring, and intelligent management systems. Emphasis is placed on the need for interaction and cooperation between agricultural holdings and the government to receive assistance and support, including ensuring security in farmland areas and providing stable conditions for agricultural activities. It is also important for agricultural holdings to collaborate with international partners to ensure stability and development in complex conditions of a military conflict. Establishing partnerships with international companies can be a crucial factor in accessing new markets, technologies, and financial resources, which will strengthen the competitiveness of agricultural holdings in challenging conditions. Directions for adapting agricultural holdings activities to the business environment, influenced by military actions, are proposed, emphasizing the need for a comprehensive strategy that includes exploring alternative markets, diversifying production, implementing new technologies, securing financing, and collaborating with the government.

Keywords: holdings, agrarian holding, agricultural production, system of agricultural holding development strategies, competitiveness, post-war reconstruction of the economy.

Постановка проблеми. Агрохолдинги стикаються з різноманітними викликами під час військового стану, такими як обмежена доступність до сировини, складні умови праці, небезпеки для персоналу та інфраструктури, зміни в попиті та конкурентному середовищі. Всі ці чинники можуть вплинути на продуктивність, ефективність та прибутковість агрохолдингів. Розуміння особливостей функціонування агрохолдингів в умовах військового стану є надзвичайно важливим для розробки стратегій забезпечення продовольчої безпеки, управління поставками та забезпечення стійкості агропромислового комплексу під час кризових ситуацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові дослідження та науково-практичні розробки різних авторів у межах цього питання говорять про достатньо напрацьовану теоретичну й практичну базу, що містить відомості про сутність та особливості функціонування агрохолдингів. До таких науковців належать: В. В. Дударенко, О. І. Дребот, В. В. Бабич, В. А. Тарнавський, А. М. Герасимович, С. І. Урба, О. А. Шпикуляк, Г. С. Корнієнко, І. М. Кульчій. Проте, вплив воєнних дій на діяльність агрохолдингів породжують виникнення суттєвих проблем та потребують проведення окремих досліджень.

Мета статті полягає у ідентифікації чинників впливу військового стану на функціонування вітчизняних агрохолдингів та розробка пропозицій щодо адаптації їх діяльності до нових умов бізнес-середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Російська збройна агресія проти України здійснює серйозний негативний вплив на функціонування сільськогосподарського сектору України. Аналітичні дослідження свідчать, що найбільші збитки понесли сільгоспвиробники, які через знищення та пошкодження сільськогосподарської техніки становить понад 4,65 млрд доларів США. Втрати від знищення та крадіжок виробленої продукції оцінюються у 1,87 млрд доларів США, а від зруйнованих об'єктів – у 1,33 млрд доларів США [1]. Непрямі загальні втрати сільськогосподарського сектора України за період війни Світовий банк оцінює в 31,5 млрд доларів США. Найбільш значні збитки, близько 46% від загальної суми, спричинені зниженням внутрішніх цін на експортно орієнтовані товари, такі як пшениця, ячмінь, кукурудза та насіння соняшнику. Важливими є також втрати від зменшення виробництва однорічних та багаторічних культур у розмірі 44%, скорочення тваринництва та рибальства на

6% та зростання виробничих витрат у сільському господарстві на 3% [2].

За оцінками Food and Agriculture Organization, станом на кінець 2022 р. через війну сільські домогосподарства в Україні зазнали збитків близько 2,25 млрд дол США, з них близько 1,26 млрд дол. США збитків завдано у галузі рослинництва та 0,98 – у тваринництві. В Україні 25% сільськогосподарських домогосподарств через війну повністю зупинили чи зменшили обсяги виробництва продукції, у прифронтових областях – 38% [3]. 84% аграрних підприємств, що перебувають у тимчасовій окупації, призупинили свою господарську та виробничу діяльність. Станом на жовтень 2023 р. 38% агропідприємств не працюють, а 45% відновили свою діяльність менше, ніж на половину [4].

Негативні чинники впливу воєнних дій призвели до ситуації, коли кількість діючих підприємств у галузі сільського, лісового та рибного господарства у 2022 р. зменшилася майже на третину, з 51,8 тис. до 35,6 тис., що становить -31,4%. Для галузі це найбільше зниження з 2012 р., яке водночас перевищує відповідний показник по економіці в цілому, а саме -29,6%. Кількість фізичних осіб-підприємців у галузі скоротилася значно менше – на 11,3 %. Кількість підприємств, які займалися рослинництвом – вирощуванням однорічних і дворічних культур – зменшилася з 40,6 тис. до 28,0 тис. (-31,2%), вирощуванням багаторічних культур – з 1,6 тис. до 1,1 тис. (-31,1%), тваринництвом – з 3,7 тис. до 2,6 тис. (-28,9%), змішаним сільським господарством – з 988 до 616 одиниць (-37,7%), допоміжною діяльністю у сільському господарстві та післяурожайною діяльністю – з 2,3 тис. до 1,5 тис. (-32,8%). Загалом за 2022 р. кількість середніх підприємств у галузі зменшилася на 19,5%, великих (понад 250 працівників та річний дохід, еквівалентний 50 млн євро) – на 20,4%, малих (до 50 працівників та дохід до 10 млн євро) – на 31,8%, мікропідприємств (до 10 працівників та дохід до 2 млн євро) – на 34,5% [5].

Воєнні дії в Україні суттєво вплинули на діяльність агрохолдингів в країні. Військовий конфлікт призвів до зміни умов ведення сільськогосподарського бізнесу, що вплинуло на виробництво, логістику та експорт сільськогосподарської продукції. Якщо розглядати конкретно виклики, які постали перед українськими аграрними підприємствами у мовах війни, то можемо виділити наступні чинники:

1) відмова від накопичення товарів призводить до збільшення обсягу заморожених фінансів, оскільки більше товарів залишається на складах. також, тривале зберігання

товарів на складах створює ризик їх втрат у випадку ракетних атак або інших військових загроз;

3) внаслідок військових дій спостерігається зміна умов складування, що змусило агропідприємства перевезти товари на інші склади, які є максимально безпечними;

4) ускладнення у закупівлі товарів викликані переважно обмеженим асортиментом та постачальниками, блокуванням портів та перевантаженням залізничної інфраструктури;

4) ускладнення логістичних операцій через блокпости, огляди та комендантську годину ускладнює перевезення вантажів. Крім того, необхідно заздалегідь планувати запасні маршрути через ризик нових атак;

5) макроекономічні ризики, такі як:

– ризики насильства та нестабільності в окремих районах, що може вплинути на безпеку персоналу та роботу фермерських господарств;

– інфраструктура, така як дороги, залізниця і зберігання, може бути пошкоджена або зруйнована в результаті війни, що ускладнює транспортування сільськогосподарської продукції та зберігання урожаю;

– воєнний конфлікт може призвести до загострення економічної ситуації в країні, зменшення інвестицій та погіршення фінансових умов для агрохолдингів;

– воєнний конфлікт може спричинити зниження виробництва сільськогосподарської продукції через знищення полів, обмеження доступу до землі та недостатній доступ до водних ресурсів;

– військовий конфлікт може призвести до обмежень на експорт сільськогосподарської продукції через зміни в торговельних відносинах та введення експортних обмежень.

Відтак, в умовах глобальних загроз, аграрні підприємства потребують системи антикризового управління. Ця система визначається як спеціально організоване гнучке стратегічне керівництво, яке здатне адаптуватися до особливостей бізнес-середовища в умовах війни та пропонувати шляхи адаптації підприємницької діяльності. Це передбачає використання комплексу стратегічних управлінських рішень і заходів, спрямованих на виявлення, діагностику, запобігання, нейтралізацію та мінімізацію кризових ситуацій. Проте, незважаючи на ці виклики, деякі агрохолдинги зуміли адаптуватися до нових умов і зберегти свою діяльність. Вони шукали альтернативні шляхи транспортування, використовували нові технології для оптимізації виробництва та розширювали ринки збуту для зменшення залежності від одного регіону. Зокрема, низка

агрохолдингів в Україні прийняли низку заходів для адаптації до змінних умов під час воєнного конфлікту. Зокрема, серед інструментів, завдяки яким агрохолдинги адаптували свою діяльність варто відзначити:

– вихід на нові ринки з метою диверсифікації та зниження ризиків, розширення своєї присутності у більш безпечних регіонах, релокуючи туди свою діяльність;

– диверсифікація виробництва, що дає змогу розширити свою продуктову базу та зменшити залежність від одного ринку. Тобто підприємства переключаються на вирощування інших видів культур або розширення своєї галузі діяльності, включаючи тваринництво або переробку сільськогосподарських продуктів;

– впровадження нових технологій, таких як автоматизація процесів, використання дронів тощо, що дає змогу деякі завдання виконати автоматично, без додаткових втручань;

– альтернативні шляхи транспортування та постачання, завдяки яким зможуть використовуватись нові транспортні маршрути, нові партнери для експорту або розвитку внутрішнього ринку;

– встановлення партнерських відносин з міжнародними компаніями, що дозволяє їм отримувати необхідну підтримку, фінансування та доступ до нових ринків.

Серед прикладів успішної адаптації агрохолдингів до змінних умов під час воєнного конфлікту варто виокремити:

1) *Агродистриб'ютор Агросем*. Повномасштабне вторгнення змусило агродистриб'ютора «Агросем» подивитися на власний бізнес ширше. До війни компанія займалася забезпеченням фермерів якісним насінням, добривами, засобами захисту рослин, технікою та інноваційними технологіями точного землеробства. Проте після 24 лютого 2022 року клієнти «Агросему» стикнулися з наступною ситуацією: порти заблоковані, зерно неможливо ні продати, ні доставити покупцям, тому не має грошей для закупівлі необхідного для посівної. Прагнучи адаптувати свою діяльність до нових умов, «Агросем» додав новий сервіс для фермерів і став до того ж ще й професійним трейдером. Досвід агровиробництва (група компаній «Агросем» обробляє 8,5 тис. га) допоміг побудувати нові логістичні шляхи, знайти ефективний транспорт і налаштувати доставку залізничними вагонами. У нагоді став також власний логістичний термінал MOST Logistic Terminal, що функціонує на кордоні з Польщею з 2019 року. Команда, яка займалась імпортом в Україну, почала шукати нових клієнтів для експорту

в Європу. Наразі «Агросем» ставить перед собою наступні завдання:

– *розвиток напряму трейдингу* – після завершення війни і відкриття портів існує потенціал експорту до Європи через наші експортні маршрути;

– *розбудова та максимальне використання терміналу* – MOST Logistic Terminal має унікальне розташування на кордоні з Польщею, що дозволяє перевантажувати вантажі в обидві сторони як на широкій, так і на вузькій коліях, зберігати їх і надавати різноманітні послуги;

– *постійна оптимізація існуючих і створення нових бізнес-процесів* для досягнення ще більшої ефективності, актуальності та швидкості бізнесу, використання ВІ-платформу та впровадження CRM-системи.

2) *МХП*. Агрохолдинг, такий як МХП, відтермінували виплату дивідендів. Війна суттєво вплинула на діяльність МХП, тому компанія вживає заходів для адаптації до складних умов ведення бізнесу. Проте компанія залишається одним з лідерів аграрного сектору України. Наразі в компанії запустили онлайн-платформу Agroforum для торгівлі зерном. Це профільна торговельна платформа, в яку інтегровано всі необхідні інструменти для здійснення операцій купівлі/продажу агропродукції – від публікації пропозиції до підписання угоди онлайн. На сьогодні через платформу можна продати/купити, як основні культури – пшеницю різних класів, кукурудзу, соняшник, сою, ячмінь, так і нішеві – просо, пшоно, гречку та борошно.

3) *Агрохолдинг Kernel*. Навіть під час війни компанія інвестує в розвиток логістичної інфраструктури, зокрема переорієнтовували логістику, тому що до початку військового вторгнення основна логістика була через море. Наразі логістику переорієнтовували через сухопутний кордон з європейськими країнами. Kernel Holding 15 травня 2023 року подав заявку до Управління фінансового нагляду Польщі (KNF) на отримання дозволу на виведення акцій компанії з обігу на Варшавській фондовій біржі (WSE). Kernel пояснював це рішення тим, що компанія більше не бачить переваг від перебування на WSE. Можливі альтернативні причини: зниження ліквідності акцій, низька ціна акцій, зміна стратегії розвитку [2].

4) *Агрохолдинг ТАС-агро*. Із-за війни компанії довелось диверсифікувати логістичні маршрути, намагались експортувати врожай через Дунай, автомобільним транспортом, залізницею. «ТАС Агро» експортували зерно «зерновим коридором». У цьому

році компанія відправила вже чотири судна, останнє на 27 тис. т продали на Китай.

Умови військового стану вимагають взаємодії та співпраці агрохолдингів з владою для забезпечення стабільності функціонування сільськогосподарського сектору. Варто запропонувати наступні інструменти співпраці з владою в умовах військового стану:

1. Надавати актуальну інформацію щодо стану сільськогосподарського сектору, потреб, проблем та перспектив, що допоможе владі зрозуміти особливості функціонування агрохолдингів та вжити необхідні заходи для підтримки сектору.

2. Брати участь у процесі планування та розробці стратегій для сільськогосподарського сектору в умовах військового стану.

3. Забезпечення безпеки своїх працівників, майна та виробничих потужностей. Спільні зусилля можуть включати організацію патрулювання, забезпечення безпеки на територіях агрохолдингів та обмін інформацією про можливі загрози.

4. Фінансова підтримка агрохолдингам у військовому стані шляхом надання субсидій, кредитів, податкових пільг та інших заходів.

5. Допомогати в реконструкції та відновленні зруйнованих інфраструктурних об'єктів, таких як дороги, мости, системи зрошення тощо.

6. Влада може встановлювати регулятивні механізми, які допоможуть захистити інтереси агрохолдингів у військовому стані. Можуть бути заходи, спрямовані на забезпечення стабільних цін на сільськогосподарську продукцію, регулювання експорту та імпорту сільськогосподарських товарів, а також здійснення заходів для захисту агрохолдингів від неправомірних дій конкурентів чи недобросовісних практик.

Важливо підкреслити, що співпраця між агрохолдингами та владою в умовах військового стану має на меті забезпечення стабільності та безпеки сільськогосподарського сектору. Сприятиме забезпеченню продовольства та збереженню економічної стійкості в цей непростий період [8, с. 434].

Окрім сумісної роботи з владою, співпраця з міжнародними партнерами також може мати переваги для агрохолдингів:

1. Допомогати агрохолдингам знаходити нові ринки збуту для їх сільськогосподарської продукції. Вони можуть мати вже налагоджені мережі дистрибуції та контакти з потенційними покупцями, що дозволяє агрохолдингам швидко розширювати свою географію збуту.

2. Надавати агрохолдингам фінансову підтримку, таку як кредитування, інвестиції або спільні фінансові проекти.

3. Привнести нові технології, ноу-хау та передові практики в агрохолдинги, може включати сучасні методи вирощування, використання ефективних систем поливу, застосування сучасних методів обробки та зберігання продукції. Технологічний обмін допомагає підвищити ефективність виробництва та конкурентоспроможність агрохолдингів.

4. Доступ до експертів з сільського господарства, менеджменту, маркетингу та інших областей [9, с. 10].

5. Підвищення репутації агрохолдингу та його визнання на ринку. Дасть нові можливості для співпраці з іншими партнерами, привернути увагу інвесторів та забезпечити більшу конкурентоспроможність на міжнародному рівні.

Зазначені переваги співпраці з міжнародними партнерами для агрохолдингів можуть бути значними. Важливо зазначити, що співпраця з міжнародними партнерами також має певні ризики, зокрема: ризик невиконання зобов'язань (міжнародні партнери можуть не виконати свої зобов'язання за договором), ризик валютних змін (коливання валютних курсів можуть призвести до збитків для агрохолдингу), ризик політичної нестабільності (політична нестабільність в країні партнера може мати для агрохолдингу збитки).

Тому агрохолдингам, які розглядають можливість співпраці з міжнародними партнерами, важливо ретельно оцінити всі ризики та переваги такої співпраці. Існує кілька країн, які можуть бути потенційними міжнародними партнерами для агрохолдингів. Однак, вибір конкретних країн залежить від багатьох факторів, таких як тип виробництва, особливості ринків збуту, кліматичні умови, технологічні можливості та інші. Розглянемо декілька прикладів країн, які часто розглядаються як потенційні міжнародні партнери для агрохолдингів:

– США є одним з найбільших світових виробників сільськогосподарської продукції. Вони мають розвинені технології, великі площі оброблюваної землі та потужну інфраструктуру. Співпраця з американськими партнерами може дати доступ до їхніх технологій та ринків збуту;

– Бразилія є однією з найбільших світових експортерів сільськогосподарської продукції, зокрема сої, цукру, м'яса та кави. Вона має великі площі придатних для сільськогосподарського виробництва земель і розвинену сільськогосподарську інфраструктуру;

– Китай є найбільшим споживачем сільськогосподарської продукції у світі. Швидко зростаюча економіка робить його привабливим ринком для агрохолдингів. Китай також

інвестує в аграрні проекти за межами своїх кордонів;

– ЄС є великим імпортером та експортером сільськогосподарської продукції. Він має розвинену систему підтримки аграрного сектору, стандарти якості та безпеки харчових продуктів;

– Аргентина є одним з найбільших виробників сої, кукурудзи та інших сільськогосподарських культур. Країна має високий потенціал для експорту сільськогосподарської продукції.

Це лише кілька прикладів країн, які можуть бути потенційними міжнародними партнерами для агрохолдингів. Проте, варто зазначити, що кожна країна має свої унікальні особливості та можливості, і вибір партнера повинен базуватися на конкретних потребах та стратегії агрохолдингу [7].

Підсумовуючи розглянуту практику діяльності агрохолдингів в Україні, можна запропонувати наступні стратегії адаптації до змін умов ведення бізнесу під час воєнного конфлікту:

1. Переглянути свої плани та процедури ризик-менеджменту, зосереджуючись на зменшенні експозиції до ризиків, пов'язаних з воєнним конфліктом. Оцінювати потенційні загрози, розробляти плани евакуації та запасні маршрути поставок.

2. Диверсифікувати свої операції, розширюючи асортимент продуктів та галузей діяльності. Наприклад, можуть розвивати вирощування різних видів культур або включати в себе зв'язані сектори, такі як переробка продуктів.

3. Укладати довгострокові контракти з постачальниками та покупцями, що дозволяє забезпечувати стабільний потік доходів та знижувати ризики, пов'язані з коливаннями ринку.

4. Впроваджувати сучасні технології в сільськогосподарські процеси, такі як автоматизація, моніторинг рослин, аналітика даних тощо.

5. Пошук нових ринків збуту для своїх продуктів, як в межах країни, так і за її межами. Встановити партнерські відносини з іноземними компаніями або залучати експертів у сфері маркетингу та експорту.

Ключові аспекти, які потрібно враховувати при розробці таких стратегій:

– оцінити ризики та прийняти заходи щодо захисту працівників, забезпечити безпеку об'єктів та зберігання сільськогосподарської продукції;

– розробити стратегії управління ресурсами, забезпечити їх оптимальне викорис-

тання та розглянути альтернативні джерела та методи;

– забезпечити збут своєї продукції, виробивши стратегії реагування на зміни попиту та використовуючи альтернативні канали збуту;

– розробити плани надійного ризикового управління, включаючи страхування, диверсифікацію виробництва та використання новітніх технологій;

– співпрацювати з урядом та інституціями, щоб отримати підтримку, захист своїх інтересів та забезпечити нормальне функціонування сільськогосподарського сектору;

– враховувати потреби та інтереси місцевого населення, забезпечувати стабільність робочих місць та утримання економічної активності в сільських районах.

Вищенаведені стратегії допомагають агрохолдингам забезпечувати стабільність та продовжувати ведення бізнесу під час воєнного конфлікту. Їм вдається успішно функціонувати завдяки диверсифікації ринків збуту, локалізації виробництва, впровадженню цифрових технологій та співпраці з державою.

Висновки. В результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що особливості функціонування агрохолдингів в умовах воєнного стану є складними та вимагають уваги до різних аспектів, щоб забезпечити стійкість та ефективність сільськогосподарської діяльності. Воєнний стан може мати серйозний вплив на агрохолдинги як з боку економічних, політичних, соціальних, так і з боку безпекових факторів.

Список використаних джерел:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. Березень 2023 р. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf

2. World Bank; Government of Ukraine; European Union ; United Nations. Ukraine – Rapid Damage and Needs Assessment : February 2022–2023 (English). Washington, D. C. World Bank Group. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/P1801740d1177f03c0ab18005755661549>

3. FAO. 2022. Ukraine : Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine – Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. Rome. DOI: <https://doi.org/10.4060/cc3311en>

4. Комітетські слухання на тему: «Фінансова спроможність аграрних підприємств з окупованих та деокупованих територій, які працюють на підконтрольній Україні території : ключові проблеми». Комітет з питань аграрної та земельної політики. 18 жовтня 2023 р. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/242580.html

5. За перший рік війни кількість діючих сільськогосподарських підприємств зменшилася майже на третину – Юрій Лупенко. 26 жовтня 2023 р. URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/3697-zapershyu-rik-viyny-kilkist-diyuchykh-silskohospodarskykh-pidpryyemstv-zmenshylasya-mayzhe-na-tretynu-yuriy-lupenko.html>

6. Дребот О. І., Тарнавський В. А. Сучасний стан та тенденції розвитку сільськогосподарського землекористування в Україні. *Агроекологічний журнал*. URL: <http://journalagroeco.org.ua/article/view/263316>

7. Дударенко В. В. Поняття аграрних холдингів як суб'єктів аграрних правовідносин. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 286–290.

8. Урба С. І. Аграрний сектор у системі забезпечення економічної безпеки України: проблеми теорії та практики : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. С. 434.

9. Шпикуляк О. А., Мороз Н. В., Шпикуляк О. В. Аграрна економіка України в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи розвитку. *Економіка України*. 2022. № 2. С. 4–12.

References:

1. Report on direct infrastructure losses due to destruction caused by Russian military aggression against Ukraine during the year since the onset of full-scale invasion. March 2023. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report.pdf

2. World Bank; Government of Ukraine; European Union ; United Nations. Ukraine – Rapid Damage and Needs Assessment : February 2022–2023 (English). Washington, D. C. World Bank Group. Available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/P1801740d1177f03c0ab18005755661549>

3. FAO. 2022. Ukraine : Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine – Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. Rome. DOI: <https://doi.org/10.4060/cc3311en>

4. Committee hearings on the topic: "Financial Viability of Agricultural Enterprises in the Occupied and De-Occupied Territories Operating in the Government-Controlled Areas of Ukraine: Key Issues." Committee on Agricultural and Land Policy. October 18, 2023. Available at: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/242580.html

5. During the first year of the war, the number of active agricultural enterprises decreased by almost a third. – Yuriy Lupenko. October 26, 2023. Available at: <http://www.iae.org.ua/presscentre/arch>

news/3697-za-pershyu-rik-viyny-kilkist-diyuchykh-silskohospodarskykh-pidpryyemstv-zmenshy-lasya-mayzhe-na-tretynu-yuriy-lupenko.html

6. Drebot, O. I. and Tarnavs'kyj, V. A. (2022), "The current state and trends in the development of agricultural land use in Ukraine", *Ahroekologichnyj zhurnal*, vol. 2.

7. Dudarenko, V. V. (2016), "The concept of agrarian holdings as subjects of agrarian legal relations", *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, vol. 4, pp. 286–290.

8. Shpykuliak, O. A., Moroz, N. V., Shpykuliak, O.V. (2022). "Agricultural economy of Ukraine under martial law: problems and development prospects", *Economy of Ukraine*, vol. 2, pp. 4–12.

9. Urba S. I. (2019), "Agricultural sector in the system of ensuring economic security of Ukraine: problems of theory and practice: monograph". Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 434 p.